

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Глухівський національний педагогічний університет

Імені Олександра Довженка

Національна академія педагогічних наук України

Інститут вищої освіти НАПН України,

Інститут педагогіки НАПН України,

Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, Rzeczpospolita Polska

Karabuk University, Turkey,

Ondokuz Mayıs University, Atakum Samsun, Turkey,

European Association for Security,

Міжнародна асоціація екологів університетів,

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка,

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України,

Чорноморський державний університету імені Петра Могили,

НПП «Деснянсько-Старогутський»,

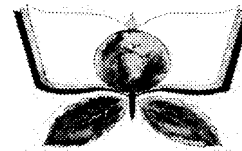
ГО «Всеукраїнська екологічна ліга»

**ПРИРОДНИЧА ОСВІТА І НАУКА
ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції

(4 – 6 жовтня 2017 року, м.Глухів)

СУМИ

Вінніченко М.Д.

2017

Хлонь Н. БІОСФЕРА ЯК ГЕОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН.....	51
Шмандій В., Харламова О, Кушніренко А. АНТРОПОЦЕНТРИЧНІ АСПЕКТИ ЗНИЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	53
Shrak A., Koreneva I. SPECIAL ASPECTS OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN POLAND.....	56
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	59
Барабаш О. ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКА СИСТЕМА МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ЕКОЛОГІВ.....	59
Барбінова А. ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВСТВА ЯК СІМЕЙНОЇ ЦІННОСТІ УЧНІВ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ.....	62
Бойчук Ю. НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ БЕЗБАР'ЄРНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	65
Грицай Н., Трохимчук І. АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ТУРБОГЛИВОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ.....	67
Загородня Л. ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	70
Карнаух Л. ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	73
Кмець А., Луценко О. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ... 	76
Коломієць М. РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ПЕДАГОГІКА»..	80
Коренева І. ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ УСВІДОМЛЕННЯ.....	83
Корінна Г. РОЛЬ ПРИРОДИ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	86

Пільгук Т. УЗАГАЛЬНЕННЯ ЛОГІКО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ.....	88
Савицька І. СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	90
Самілик В. ВИКОРИСТАННЯ KEYС-МЕТОДУ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	93
Самощенко В., Божко С. ІНТЕГРАЦІЯ КУРСУ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ДНЗ: РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ КРАЇНИ НА МАЙБУТНЄ.....	95
Скиба Ю. ВІДПОВІДНІСТЬ РІВНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАМКИ КВАЛІФІКАЦІЙ ЧИННИМ РІВНЯМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО (СТАЛОГО) РОЗВИТКУ.....	97
Слюта А. ГІС В СУЧАСНІЙ НАУЦІ ТА ОСВІТІ: ПЕРСПЕКТИВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	102
Хабірова Л. ТВОРЧА ІНІЦІАТИВА УЧНІВ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	105
Хроленко М. СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ.....	109
РОЗДІЛ 3. РОЛЬ І МІСЦЕ ПРИРОДНИЧИХ НАУК У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	112
Атаманчук Н. НАВЧАННЯ У ВНЗ – ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	112
Боголюбов В. РОЛЬ І МІСЦЕ ПРИРОДНИЧИХ І СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	114

стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду». Діяльнішим компонентом студенти оволодівають у процесі педагогічних практик. Науковий складник спрямовано на виконання студентами наукових досліджень з актуальних проблем екологічної освіти для сталого розвитку дітей дошкільного віку і майбутніх вихователів.

Так, зміст теоретичного компонента охоплює формування у студентів системи знань про природу регіону й України, екологічну ситуацію в регіоні та країні, мету, завдання, принципи, умови, форми, методи й засоби екологічної освіти дітей дошкільного віку, матеріальну базу ДНЗ для її реалізації, сутність екологічної освіти в країнах Європейського Союзу, нормативно-правову базу з питань екологічної безпеки в країнах ЄС, діяльність міжнародних громадських організацій з питань захисту та збереження навколишнього природного середовища; упровадження європейського досвіду реалізації стратегії екологічної безпеки на території України, зміст, форми, методи викладання методики ознайомлення з природою в дошкільному закладі.

Процес формування практичного складника екологічної культури студентів під час практики відбувається відповідно до принципів від простого до складного і наступності. Так, одним із завдань безвідривної практики на першому курсі є систематизація і поглиблення знань з основ природознавства, формування на їх основі вмінь аналізувати найближче природне оточення; проведення спостережень за діяльністю вихователя. Під час практики в групах дітей раннього віку, на другому курсі, студенти поглиблюють і систематизують знання про матеріальну базу екологічної освіти дошкільнят – ділянку ДНЗ і кутки природи, а також методи і форми ознайомлення з природою, виробляють на їх основі психолого-педагогічні, фахово-методичні вміння, зорієнтовані на реалізацію змісту екологічного виховання дітей раннього віку. На третьому курсі, під час навчальної і методичної практик у групах дітей дошкільного віку, майбутні вихователі поглиблюють і систематизують знання про методи, форми екологічної освіти дошкільнят, засоби фіксації знань, умінь і навичок дітей, особливості планування роботи з екологічної освіти дітей, удосконалюють уміння організації екологічного виховання дошкільнят. Мета практики студентів на четвертому курсі віддзеркалює спеціалізацію, яку вони отримують. Наприклад, студенти, які оволодівають спеціалізацією «Фізичне виховання» поглиблюють і систематизують знання про інтеграцію екологічного і фізичного виховання дошкільників, трансформують їх на рівень професійних умінь.

Студенти магістрату під час практики у відділах освіти поглиблюють й узагальнюють знання про систему екологічної освіти в дошкільному закладі, формують уміння здійснювати тематичну перевірку реалізації освітньої лінії «Дитина у природному доквіллі» БКДО. У процесі практики

на робочому місці викладача магістри вправляються у використанні новітніх педагогічних технологій викладання дисципліни «Основи природознавства з методикою».

Науковий компонент екологічної культури майбутнього фахівця дошкільної ланки формується у процесі виконання курсових, бакалаврських і магістерських робіт з актуальних тем дошкільної екологічної освіти, зокрема: «Педагогічні умови створення еколого-розвивального середовища як компонент іміджу дошкільної установи», «Засоби формування еколого-педагогічної культури вихователів дошкільних закладів», «Засоби екологічного виховання дітей дошкільного віку», тощо.

Отже, реалізація теоретичного, діяльнісного і наукового складників формування екологічної культури в майбутніх фахівців дошкільної освіти з урахуванням принципів від простого до складного, комплексності, системності, наступності, безперервності, інтеграції європейського і світового досвіду покращує цей процес.

Список використаних джерел

1. Бондар О. І. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : науково-методичний посібник для вчителів / О. І. Бондар, В. С. Барановська, О. В. Єресько та ін. [за ред. О. І. Бондаря]. – Херсон : Грінь Д.С., 2015. – 228 с.
2. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О. Пометун. – Д. : «ЛІРА», 2014. – 120 с.
3. Підліснюк В., Сталій розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / В. Підліснюк, І. Рудик., В. Кириленко, І. Вишенська, О. Маслюківська [за ред. В. Підліснюк] – К.: Видавництво СПІД «Ковальчук», 2005. – 88 с.
4. Січко І. Екологічна освіта й виховання як елементи стратегії сталого розвитку/ Ірина Січко // Науковий Вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки – №4 (5 5), грудень 2016 – С. 173-177.

Леся Карнаух,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(Умань, Україна)*

ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Розвиток демократичних процесів в Україні в умовах сьогодення

передбачає впровадження гендерного егалітаризму в усі сфери функціонування суспільства, культивування рівності та толерантних взаємин жінок і чоловіків як невід'ємної умови дотримання основоположних прав і свобод людини [3, с. 3]. Особлива увага надається проблемі втілення гендерних концептів у прогресивні соціальні перетворення, яка передбачає погляд на життя представників обох статей як рівних у правах і можливостях, що законодавчо закріплено в державних документах (Конституції України, Законах України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок», «Про освіту», «Про дошкільну освіту») та в теоретичних положеннях таких відомих фахівців з проблеми гендерної соціалізації, як В. Кравець, Д. Ісаєв, В. Каган, І. Кон, та ін.

Розглядаючи питання гендерної соціалізації, неможливо обминути увагою етнічний характер цього аспекту виховної роботи.

Тому *метою статті* став аналіз етнічних особливостей процесу гендерної соціалізації дошкільників.

Аналіз досліджень психологів і педагогів дає змогу з'ясувати, що предметом уваги вчених були різні аспекти гендерної соціалізації. Зокрема, досліджувалися: психологічні та соціальні функції гендерних стереотипів (Дж. Мід, К. Роджерс, Е. Фромм, Д. Ісаєв, В. Каган); статева диференціація при формуванні психологічної статі дошкільників (Т. Говорун, Д. Колесов, О. Кононко, А. Личко, В. Москаленко, А. Палій, Ю. Приходько).

Однак аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що, не дивлячись на різноманітність досліджень, присвячених проблемі статевої просвіти та гендерної соціалізації дошкільників, недостатньо праць, які б характеризували особливості процесу гендерної соціалізації дошкільників з урахуванням етнічної складової українців.

Протягом усієї історії Україна не знала існування патріархальної сім'ї, яка була основним типом сімейного устрою як на сході, так і на заході. Гендерна поведінка українок у сім'ї та суспільстві не була залежною і підпорядкованою чоловікові. Взаємна повага подружжя, взаємне узгодження бажань створити сім'ю ставало нормою статевої поведінки. Не існувало жодних обмежень прав жінки або її волі. В українських сім'ях існує паритет статусів чоловіків і жінок. Хоча сфера провідної діяльності жінки в Україні визначалася переважно дітонародженням та господарюванням у домі, проте статус українки завжди був досить високий.

Культура слов'янських народів виявилася найбільш гнучкою в питаннях розподілу статево-сімейних ролей та обов'язків. Сучасні сврокультурні цінності були прийняті і використані у процесі гендерної соціалізації хлопчиків і дівчаток. Ставлення до жінок і чоловіків змінювалося за потребою суспільства, не викликаючи обурення і невдоволення.

Цікаві результати експерименту отримала дослідник А. Аблітарова, проаналізувавши етнічні особливості соціалізації українських етнічно-статевих груп дітей [1].

Зокрема, вона виявила, що у дітей української групи домінує орієнтація, у першу чергу, не на формування толерантних взаємин на засадах загальнолюдських цінностей, типових для різних культур. Дошкільники цієї групи відрізняються високою згуртованістю та самостійністю; позитивною емоційною налаштованістю на однолітків та взаємодію з ним (незалежно від статі), зацікавленістю представників обох статей у спільній діяльності та отриманні високого кінцевого результату; демократичністю та толерантністю у виборі партнера в ігровій діяльності та спілкуванні.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури [4] з означеної проблеми, можна визначити основні напрями гендерної соціалізації дітей дошкільного віку в умовах ДНЗ та родини. До них відносяться такі складові: ознайомлення дошкільників із традиціями і звичаями інших народів, що проживають в Україні; формування у дошкільників усвідомлення власної відповідальності щодо толерантного ставлення до представників різних національностей; формування різностатевих взаємин з дітьми і дорослими; виховання поваги до культурних відмінностей гендерних взаємин інших народів.

До ефективних педагогічних умов гендерної соціалізації дошкільників різних етнічних груп можна віднести: збагачення та розширення уявлень дітей дошкільного віку щодо соціально прийнятних форм гендерної поведінки; гуманізації ціннісних орієнтацій хлопчиків і дівчаток різних етнічних груп; оволодіння дітьми конструктивними способами розв'язання проблемних ситуацій у спільній діяльності; оптимізації змісту і методів гендерної соціалізації старших дошкільників у змішаних та мононаціональних групах [3].

Ефективними формами роботи з дошкільниками можуть виступити: тематичні заняття, сюжетно-рольові ігри, розваги та свята, спільна діяльність хлопчиків і дівчаток; з педагогами – семінари-практикуми, зустрічі, бесіди, консультації; з батьками – ділові ігри, консультації з питань виховання, написання міні-творів, обговорення виховних систем, обмін досвідом сімейного виховання [1].

Методи гендерної соціалізації дошкільників можна запропонувати такі: прийнятні соціальні та етнічні способи реагування та існування у дитячому колективі; бесіди про значущість подолання гендерних стереотипів у хлопчиків і дівчаток та батьківського впливу на виховання особистості.

Отже, гендерна соціалізація дошкільників – складний і тривалий процес, що охоплює основні етапи становлення особистості і базується на поступовому ускладненні від формування загальних уявлень про основи

міжстатевих взаємин дошкільників до формування високої міжкультурної соціалізованості зростаючої особистості. Подальшого поглибленого вивчення потребує досвід побудови міжкультурних та міжетнічних толерантних взаємин дошкільників в контексті гендерної соціалізації у теорії та практиці зарубіжної дошкільної педагогіки.

Список використаних джерел

1. Аблітарова А. Р. Організаційно-методичні основи сприяння соціалізації дітей різних статево-етнічних груп : автореф. на здобуття ступеня канд. пед. наук : 13.00.08 – «Дошкільна педагогіка» / А.Р. Аблітарова. – К., 2010. – 20 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – [укладач і гол ред. В.Т. Бусел]. – Ірпінь: ВТФ Перун», 2002. – С.1254.
3. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : монографія / [В.П. Кравець, Г.В. Говорун, О.М. Кікінеджи та ін.]; за наук. ред. В.П. Кравця. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 448 с.
4. Зарема Амет-Уста Виховання дітей як засіб гармонізації суспільних взаємин в Україні / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова / [укл. : І.І. Загарницька, Г.В. Бельська, А.В. Карнаухова]. – К. : Вид.-цтво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – С.140-143.
5. Кікінежди О. Гендерне виховання змалку / О. Кікінежди // Дошкільне виховання. –2006. – № 2. – С. 3-6.

Алла Кмець,

*асистент кафедри теорії та методики викладання природничих дисциплін
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра
Довженка;*

Олена Луценко,

*асистент кафедри теорії та методики викладання природничих дисциплін
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра
Довженка
(Глухів, Україна)*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У суспільстві, яке прагне до оптимального балансу між потребами людини та можливостями планети їх забезпечити, виникає потреба формування екологічно грамотної особистості, яка усвідомлює свій нерозривний зв'язок з довкіллям. Сьогодні, на наш погляд, національна

школа нарешті знаходить шляхи розв'язання цієї проблеми, відчуваючи суттєву допомогу Міністерства освіти та науки України, НАПН України. Але головна роль у формуванні екологічно свідомої особистості належить учителю. Саме він, маючи певну теоретичну, методичну та методологічну підготовку, у повсякденній практиці спілкування з тими, кому передає свої знання, стає тією суспільною силою, яка в змозі вплинути на ситуацію. Але тільки вчительської практики тут замало: її треба розумно поєднати з сучасними теоретичними розробками та сформувати саму особистість учителя з екоцентричною екологічною свідомістю.

Визнання першочергової важливості формування екологічної свідомості підростаючого покоління, необхідності її реалізації найефективнішими засобами за оптимальних умов організації навчального процесу, визначило тематику і спрямованість багатьох педагогічних досліджень вчених: Ю. Бондарчука, Т. Вайди, А. Білик, Н. Грейди, Ю. Гузь, Н. Єфименко, О. Локшиної, В. Надворного, Т. Рязької, С. Совгіри [3, 4, 5]. Водночас досвід засвідчує, що практика підготовки вчителя біології до екологічної освіти та виховання школярів є дещо застарілою й потребує певного оновлення.

Екологічна свідомість виникає, розвивається та функціонує як прояв взаємовідносин суспільства і природи. Складений тип екологічної свідомості визначає поведінку особистості по відношенню до природної дійсності. Виділення найбільш загальних особливостей екологічної свідомості дозволяє зробити її типологічне розрізнення, яке відповідає двом протилежним поглядам на світ: антропоцентричному та екоцентричному. Антропоцентричний тип базується на протиставленні людини природі, екоцентричний – на єдності сприймання людини як частини природи [2].

На нашу думку, екологічну свідомість можна трактувати як форму свідомості, яка на певному етапі розвитку суспільства включає в себе сукупність екологічних знань, поглядів, переконань, емоцій, уподобань, мотивацій, які відображають екологічне буття – практику взаємовідносин між людиною та оточуючим середовищем, включаючи комплекс етнічних і законодавчих принципів і норм екоетики, спрямованих на підтримання нормального функціонування природи як цілісної системи та оптимального стану системи “суспільство–природа”.

З наведеного визначення полягає, що в екологічній свідомості існує два основних аспекти. Перший – усвідомлення матеріального світу та відносин між його об'єктами, другий – уявлення про місце та роль людини у цих зв'язках.

З метою розробки методичної системи формування екологічної свідомості майбутніх вчителів, ми провели констатувальне дослідження. У ньому взяли участь студенти, що вступили до I курсу факультету природничої і фізико-математичної освіти за спеціальністю біологія. На його